

“ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΣΟΥ ΜΙΚΡΟΥΛΑ ΜΟΥ”

το ιστορικό ενός τραγουδιού του Γιάννη Παπαϊωάννου
και τα προβλήματα της πατρότητας των τραγουδιών

Αριστομένη Καλυβιώτη

Έχουν περάσει πάνω από δεκαπέντε χρόνια, από τότε που το περιοδικό “συλλογές” φιλοξενεί κείμενά μου. Τα θέματά μου προέρχονται από το χώρο του ελληνικού τραγουδιού και κυρίως του ρεμπέτικου και παραδοσιακού.

Σ’ όλα τα δημοσιεύματα καταβάλλονται προσπάθειες τεκμηρίωσης των γραφομένων, που πολλές φορές στηρίζονται στην έρευνα της ελληνικής δισκογραφίας. Μερικές φορές διατυπώσαμε επιφυλάξεις πάνω σε κάποια ζητήματα. Κι’ αυτό, επειδή πιστεύουμε ότι είναι προτιμότερο να συμπληρώνεται η έρευνα αργότερα, παρά να διατυπώνονται με κατηγορηματικό τρόπο απόψεις, που στη συνέχεια θα παραπλανήσουν τους χρήστες των δημοσιευμάτων. Παρ’ όλα αυτά δεν ήταν δυνατόν να αποφύγουμε λάθη, που έγιναν κυρίως λόγω ελλειπών ή λανθασμένης πληροφόρησης.

Πιστεύουμε ότι σε μελλοντική επανέκδοση των άρθρων, όλα τα λάθη που εντοπίστηκαν θα διορθωθούν και οι δημοσιευθείσες πληροφορίες θα εμπλουτιστούν με νεώτερα στοιχεία.

Μερικές φορές όμως χρειάζεται να επανέλθουμε. Τέτοια περίπτωση ήταν η παρουσίαση του Αντώνη Βαμβακάρη και των τραγουδιών του, που χρειάστηκε ένα δεύτερο άρθρο για να ξεκαθαρίσουμε τα πράγματα.

Έτσι, στο σημερινό σημείωμα, επανερκόμαστε σ’ ένα ρεμπέτικο τραγούδι, με το οποίο είχαμε ασχοληθεί και παλαιότερα.

Έχει αρχικό τίτλο “ΤΑ ΖΗΛΕΨΑ Ο ΚΑΨΜΕΝΟΣ” και είναι δημοσιευμένο στο περιοδικό “Το νέο Λαϊκό Τραγούδι”, του εκδότη Ηλία Κωστόπουλου, τεύχος Απριλίου 1938, με την ένδειξη “στίχοι Β. Τσιτσάνη”.

Παρουσιάζοντας το παραπάνω περιοδικό, μεταξύ των άλλων, είχαμε αναφερθεί και σ’ αυτό το τραγούδι¹. Επανήλθαμε όμως αρχότερα με την παρουσίαση του τεύχους Ιουνίου 1938 του εν λόγω περιοδικού²: Στο τεύχος αυτό ο Ηλίας Κωστόπουλος απέ-

διδε το τραγούδι (στίχους και μουσική) στον Γιάννη Παπαϊωάννου. Εντοπίσαμε μάλιστα και κάποιες μικροδιαφορές στους στίχους ανάμεσα στα δύο τεύχη. Κρατήθηκε τότε επιφύλαξη για το ποιός είναι ο δημιουργός του τραγουδιού, μέχρι να βρεθεί δίσκος που να το περιέχει ηχογραφημένο.

Ο συγγραφέας και βιογράφος του Βασίλη Τσιτσάνη, Σώτος Αλεξίου, συμπεριέλαβε στο βιβλίο του το τραγούδι και τις παραπάνω πληροφορίες³, αλλά το απέδωσε στον Τσιτσάνη, λόγω της φρασεολογίας των στίχων του: “Μέχρι να βρεθεί ο δίσκος... το αφήνω στον Τσιτσάνη”, έγραφε χαρακτηριστικά.

Αργότερα ο Νέαρκος Γεωργιάδης, στο βιβλίο του “Το φαινόμενο Τσιτσάνη”⁴, μη έχοντας υπ’ όψη τον δίσκο, κατέταξε το τραγούδι σ’ εκείνα του Βασίλη Τσιτσάνη, δεχόμενος την άποψη του Σώτου Αλεξίου.

Μετά απ’ αυτά και επειδή εν τω μεταξύ βρέθηκαν νεώτερα στοιχεία για το τραγούδι, θα αναφερθούμε πάλι στο ζήτημα αυτό, πιστεύοντας ότι το τοποθετούμε το θέμα οριστικά στη σωστή του θέση.

- Ο Γιάννης Παπαϊωάννου στη δεκαετία του 1960 (συλλογή Αριστ. Καλυβιώτη).

Κατ’ αρχήν βρήκαμε κι’ άλλα τεύχη του ίδιου παλιού περιοδικού. Διαπιστώσαμε ότι τόσο στο τεύ-

χος Φεβρουαρίου - Μαρτίου 1938, όσο και στο εξετασθέν τεύχος Απριλίου 1938, ο εκδότης Ηλ. Κωστόπουλος, χαρακτηρίζει το τραγούδι με την ένδειξη "στίχοι Β. Τσιτσάνη".

Στα τεύχη όμως του Μαΐου 1938, Ιουνίου 1938 και ένα ακόμα που δεν έχει χρονολογία, αλλά το τοποθετούμε μεταξύ Ιουλίου και Οκτωβρίου 1938, το τραγούδι παρουσιάζεται με τον χαρακτηρισμό: "στίχοι - μουσική - εκτέλεσις Ιωάννου Παπαϊωάννου, Οδεόν".

Άρα στο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε, μεταξύ της κυκλοφορίας των τευχών Απριλίου και Μαΐου 1938, ο Ηλ. Κωστόπουλος "πέρασε" το τραγούδι από τον Βασ. Τσιτσάνη και το απέδωσε στον Γ. Παπαϊωάννου. Περίπτωση τυπογραφικού λάθους πρέπει ν' αποκλεισθεί, γιατί μετά το τεύχος Μαΐου του 1938, υπάρχουν, όπως είδαμε, τουλάχιστον δύο ακόμα δημοσιεύσεις.

- Τι συνέβηκε και το έκανε αυτό ο Κωστόπουλος;
- Ήταν λάθος η αρχική πληροφορία που είχε για τον Βασ. Τσιτσάνη και στη συνέχεια την διόρθωσε;
- Μήπως ο Τσιτσάνης "χάρισε" τους στίχους στον φίλο του Γιάννη Παπαϊωάννου, ο οποίος στη συνέχεια "έβαλε" πάνω σ' αυτούς τη μουσική, αφού έκανε ταυτόχρονα μερικές τροποποιήσεις;

Δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε με σιγουριά την μία ή την άλλη περίπτωση.

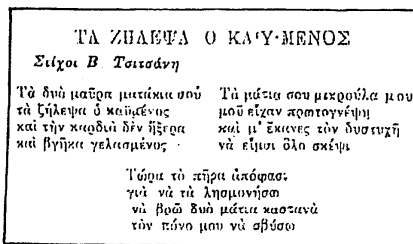
Άρα, μόνο με την ένδειξη "στίχοι Βασ. Τσιτσάνη", στις παλαιότερες δημοσιεύσεις του τραγουδιού, δεν μπορεί να τεκμηριωθεί ότι οι στίχοι αυτοί γράφτηκαν από τον Τσιτσάνη. Για την μουσική νομίζω ότι δεν τίθεται θέμα ότι είναι του Τσιτσάνη, αφού δεν γράφτηκε κάτι τέτοιο στα περιοδικά.

Εν τω μεταξύ ηχογραφήθηκε το τραγούδι και κυκλοφόρησε ο δίσκος, που τώρα τον έχουμε στη διάθεσή μας (βλέπε φωτογραφία). Κυκλοφόρησε, όπως ανέφερε ο Κωστόπουλος, πράγματι από την εταιρεία δίσκων ΟΔΕΟΝ. Στοιχεία της ετικέτας είναι τα εξής: GA 7094/Co 2902/ A 190882a.

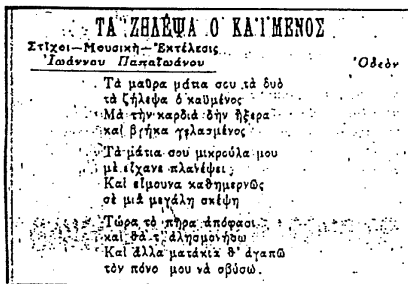
Σαν τίτλο το τραγούδι έχει τώρα τη φράση "ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΣΟΥ ΜΙΚΡΟΥΛΑ ΜΟΥ". Δημιουργός εμφανίζεται ο Γιάννης Παπαϊωάννου και εκτελεστής ο ίδιος μαζί με τον Γ. Κωνσταντινίδη.

Στίχοι οι παρακάτω:

*Τα μαύρα μάτια σου τα δυο
αγάπια ο καϊμένος,
μα την καρδιά δεν ήξερα
και βγήκα γελασμένος.*

- Το δημοσίευμα στο "Νέο Λαϊκό Τραγούδι", μηνός Απριλίου 1938.

- Το δημοσίευμα στο "Νέο Λαϊκό Τραγούδι", μηνός Ιουνίου 1938.

*Τα μάτια σου μικρούλα μου
με είκανε πλανέψει,
και ήμουνα καθημερινώς
σε μια μεγάλη σκέψη.*

*Τώρα το πήρα απόφαση
γι' άλλα ματάκια π' αγαπώ
το πόνο μου να σβύσω.*

Πρώτη παρατήρηση είναι ότι το τραγούδι κυκλοφόρησε τελικά με άλλο τίτλο από εκείνο των περιοδικών του Ηλ. Κωστόπουλου.

Δεύτερη ότι υπάρχουν αλλαγές και στους στίχους: Συγκεκριμένα η φράση "Τα ζήλεψα ο καϊμένος", που ήταν ο τίτλος του τραγουδιού στα δημοσιεύματα, έχει αντικατασταθεί στην ηχογράφηση από την φράση "αγάπια ο καϊμένος".

Πράγμα που σημαίνει ότι το δεύτερο κείμενο, από την ημέρα που δόθηκε για δημοσίευση μέχρι την ημέρα που ηχογραφήθηκε, υπέστη και άλλες μεταβολές. Οι μεταβολές αυτές, τόσο στους στίχους

- Η ετικέτα του δίσκου που περιέχει το τραγούδι "ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΣΟΥ ΜΙΚΡΟΥΛΑ ΜΟΥ", του Γιάννη Παπαϊωάννου

όσο και στον τίτλο, δεν μπορεί να έγιναν από άλλους εκτός από τον Παπαϊωάννου.

Ένα άλλο στοιχείο που αναζητήσαμε, μετά την εύρεση του δίσκου, είναι αν υπάρχει συνδημιουργός που δεν φαίνεται στην ετικέτα. Το τραγούδι βρέθηκε να έχει καταχωρηθεί στην ΕΕΠΙ, σαν αποκλειστική δημιουργία (στίχοι - μουσική) του Γιάννη Παπαϊωάννου.

Μετά απ' όλα τα παραπάνω νομίζουμε ότι το τραγούδι πρέπει αβίαστα να αποδοθεί στον τελευταίο. Τώρα αν τους αρχικούς στίχους, που στην συνέχεια τροποποιήθηκαν, έγραψε ο Βασ. Τσιτσάνης και στη συνέχεια τους "χάρισε" ή τους "αντάλλαξε" με τον Γιάν. Παπαϊωάννου, είναι κάτι που όπως είπαμε μόνο με τη δημοσίευση στα περιοδικά δεν μπορεί να τεκμηριωθεί. Απλά στο ιστορικό του τραγουδιού πρέπει να αναφέρεται κι' αυτή η πιθανότητα.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι το πρόβλημα της πατρότητας ικανού αριθμού ρεμπέτικων και λαϊκών τραγουδιών παραμένει υπαρκτό. Ελάχιστες φορές μπορεί να τεκμηριωθεί με στοιχεία ότι ένα τραγούδι δεν ανήκει στον δημιουργό που το

κατοχύρωσε σαν δικό του αλλά σε κάποιον άλλο.

Κι' αυτό γιατί οι σχετικές γραπτές συμφωνίες που υπάρχουν δεν είναι εύκολο ν' ανατραπούν. Όταν μάλιστα οι περισσότεροι από τους συμβαλλόμενους έχουν πεθάνει. Πρόσφατο παράδειγμα η δικαστική απόφαση που αναγνώρισε τον Χρ. Νικολόπουλο σαν δημιουργό τραγουδιών, τα οποία μέχρι τώρα ήταν κατοχυρωμένα σαν δημιουργίες στον Στέλιο Καζαντζίδη.

Για όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις το τοπίο παραμένει θολό. Διατυπώνονται πολλές φορές διάφορα σχόλια και απόψεις για τη δημιουργία τραγουδιών που αν και μένουν συνήθως αναπάντητα, εν τούτοις τα πνευματικά δικαιώματα εισπράτουν εκείνοι που τα έχουν καταχωρώσει σαν δικά τους. Πιο τρανταχτό παράδειγμα τα τραγούδια που "πούλησε" η Ευτυχία Παπαγιαννοπούλου.

Όλα λοιπόν τα πιθανά σενάρια δημιουργίας ενός τραγουδιού πρέπει να παρατίθενται κι' ο καθένας να βγάζει

τα συμπεράσματά του.

Σημειώσεις - Παραπομπές

1. Καλυβιώτη Αριστομένη: "Άγνωστα ρεμπέτικα τραγούδια σε φυλλάδια του 1938", "συλλογές", τεύχος 141, Ιανουάριος 1996.
2. Καλυβιώτη Αριστομένη: "Άγνωστα ρεμπέτικα τραγούδια σε φυλλάδια του 1938, μέρος 2ο", "συλλογές", τεύχος 147, Ιούλιος - Αύγουστος 1996.
3. Αλεξίου Σώτου: "Βασίλης Τσιτσάνης. Η παιδική ηλικία ενός ξεχωριστού δημιουργού", Αθήνα 1998.
4. Γεωργιάδη Νέαρκου: "Το φαινόμενο Τσιτσάνης", Αθήνα 1001.
5. Ευχαριστούμε τον Ν. Διονυσόπουλο, την ΑΕΠΙ και τον υπεύθυνο του αρχείου της Σωτ. Λυκουρόπουλο για τη βοήθειά τους.